

АВНОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈА – ЦИВИЛИЗАЦИЈСКА ДРЖАВНОПРАВНА ВРИЈЕДНОСТ

Бројне су њворевине које је, уз велике жртве, изнедрила Народно-слободилачка борба југословенских народа против фашизма као њкреиџа, као идеологије, као концепције уређења Европџе и свијетџа, као њоробљивачке снаје.

Једна од највреднијих њворевина јесте усџавновљење Демокрајске Федеративне Југославије, у ноћи између 29. и 30. новембра 1943, на Друћом засиједању Антифашистичкој вијећџа народној ослобођења Југославије, џадашњеј народној предсџавништџива свих југословенских народа. Та Југославија названа је касније – авнојска (за разлику од Југославије – краљевске и брионске).

Протеклих година, на више научних скупова, на више мјеста, негирана је историјска оправданост стварања авнојске Југославије. На овом скућу, у досадашњој расџрави, неџација је комџлеџирана џврдњом да су „авнојеvски џринциџи антиџисторијски и антидемокрајски“.

Природно је и у складу са улогом науке да се подвргава провјери сваки суд о сваком догађају у прошлости и о свему што је у прошлости створено. Па и становишта која су деценијама у науци и шире усвајана и сматрана неспорним. И да се превреднују, ако нова знања, накнадно откривене и утврђене чињенице, доказују да су ранији судови били супротни чињеницама.

Провјерио сам све чињенице из времена њеног стварања, релевантне за оцјену историјске оправданости њеног установљења и за утврђење њеног карактера са становишта демократских принципа. Провјерио сам то, не упуштајући се у анализу како је и зашто тада створена федертивна Југославија еволуирала у свом унутрашњем уређењу тако како је еволуирала, каква је историјска вриједност смјера и каквог су квалитета резултати њене еволуције. Јер, и негирање је директно усмјерено на установљење Демократске Федеративне Југославије. Ограничење на то, без проширивања на токове послџје 1945, налаже и тема овог научног скупа.

Резултате тог мог истраживачког провјеравања исказујем у неколико тачака.

Прво. Установљење Демократске Федеративне Југославије (ДФЈ), новембра 1943, саздане од шест федералних јединица, са статусом држава удружених на федеративним начелима, једна је од историјски најкрућнијих џобједа и џековина Народнослободилачке борбе. То је џобједа над фашистичком концепцијом стварања неколико међусобно неџријашеvски

умјерених вазалних држава на југословенском тлу. Осујеђено је осиваривање оријентације усисивљања ирајне сиране доминације и иродужења окуиације над раскомаданим дјеловима Југославије.

Њеним установљењем ојачала је позиција Народноослободилачког покрета у међународним релацијама. *Сиворен је ишемељ и сиуран ослонац за међународно иризнање Југославије као цјеловитије државе и неиације њенои окуиайторскои комадања.*

Било је других алтернатива, али ниједна од њих, цијењено и са садашњих видика и са садашњим знањем, не може се оцијенити прогресивнијом. Сама чињеница да негатори историјске оправданости стварања Демократске Федеративне Југославије не казују које би решење у ондашњој ситуацији било боље, индикатор је да они и не наслућују да би нека друга алтернатива била прогресивнија.

Друио. Успостављање ДФЈ 1943. године остварење је стратегијског циља југословенског Народноослободилачког покрета против фашизма. Тај циљ формулисан је у Прогласу од 4. јула 1941. – циљ да се Југославија и ослободи и преуреди на демократским основама. Историјска исправност, прогресивност и вриједност тог циља потврђена је бројним историјским остварењима, а потврђује се и на овом научном скупу. Противречно је томе негирати историјску вриједност и оправданост једног кључног остварења на путу до тог циља.

Треће. Њено установљење остварење је једног од кључних циљева југословенског демократског покрета, чије је најснажније утемељење било на Београдском универзитету у периоду између два свјетска рата. Циљ да се на демократским основама преуреди државно устројство Југославије, које је постојало до 1941. године. *Њено усивановљење је највећи, до сада, државноиравни усижех иио иокреиа и југословенских народа.*

Четврто. Одређење да Југославија буде федеративна, саиласно је са социјалним и националним маиеријалом на њеном тлу, од којей се држава једино и моила ирадиити. Саиласно је и са основним иправилом, у свјејској исиорији иоиврђеним, да се државе и сиварају од социјалнои и националнои маиеријала који иосиоји на ииеријиорији за коју се сивара држава. И са иправилом да се државе ираве сиоразумом свих њених консишшинуаиа. Резултат и је исиоријскои осмишљавања демократских снаиа и иокреиа на тлу Југославије у иериоду између два свјејска раиа. Федеративно одређење имало је и дубоко ишемељење у расиросиарањеносиши федералистиичке државноиравне идеје код свих народа Југославије. Чињенице које је др Ранко Кончар изнио на овом скупу, то потврђују.

Противници федерализма залагали су се за унитарну државу, мада унитаризам у вишенационалним државама нема и не може имати предност пред федерацијом.

Федеративно одређење југословенске државе било је потпуно у складу и са дотадашњим европским знањима о облику државног уређења вишенационалних држава.

Петто. Начином на који је створена, својствима које је имала по одлукама о њеном установљењу и одлукама којима је тада концепцијски обликовано њено државно уређење, Демократска Федеративна Југославија *појјврдила је и јаранјовала иденјијетет свакој народа на њеном јилу и њихову јојјину равнјравностј. Гаранјовала је цивилизацијска јрава националним мањинама. Изражсавала је и истјоријске јтежње и ондашње јолијичко расјоложење највећет дијела јријадника свих народа на јилу јтада сјворене Јујославије.*

Територијалним обухватом обезбјеђивала је да сви Срби на југословенским просторима живе у истој држави, као и Хрвати. Обезбјеђивала је националну сигурност Словенаца. На историјски успешан начин ријешила је црногорско и македонско национално питање. Одстранила је разлоге усмјерености, увијек конфликтне, за подјелу територије Босне и Херцеговине.

Обезбјеђивала је и обједињавање економски комплементарне територије, структурално економски међузависне. Била је државноправни простор за успостављање и конституисање релативно пространог јединственог тржишта.

Одлукама којима је створена и којима су у чину стварања уређени односи у њој, концепцијски је обликована и усмјерена да ствара услове и успоставља односе који ће свакој националности на територији Југославије обезбјеђивати да учвршћује и развија своју националну самобитност, да остварује свој развој, а да при томе ниједна националност својим развојем не ограничава и не отежава развој и афирмацију било које друге националности. Тако концепцијски обликована била је снажна упоришна тачка и дјелотворан чинилац зближавања свих националности на њеном тлу, удруживања њихових прогресивних потенцијала и снага у борби против фашизма и у успостављању њиховог сложеног суживота.

Све су то демократјски, а не антијдемократјски јринцији.

Све су јто истјоријски, а не антијистјоријски јринцији.

Јујославија је јроизацла из резултјата истјоријској осмицлавања хијјена и јерсијективних јтокова, цивилизацијских јтенденција, а не из дневних и дневно уважсаваних ојредјелјења. Као јтаква била је дубоко укоријенења у социјално и национално јкиво.

Шестјо. Историјску оправданост и вриједност установљења Демократске Федеративне Југославије, установљене 1943, потврђују и резултати остварени на тлу Југославије у периоду од 1943. до 1990. У том периоду Југославија је, мада је еволутивно мијењала свој авнојевски карактер, остварила огромни развојни и историјски изузетно брз искорак. Од заостале аграрне земље, за пар деценија постала је средње индустријски развијена: од државе у којој је више од половине становника било неписмено, издигла се за четири деценије у сам врх држава у свијету по критеријуму процентуалног учешћа броја студената и високообразованих грађана у укупном броју становника; од државе која није знала за здравствену заштиту становништва, у дружаву у којој су све вријед-

ности и сва достигнућа у области здравства доступна свим грађанима. *Тај искорак је остварен историјски брже него што би поједини њени дјелови могли искорачити одвојено државноправно организовани.*

Дуже од четири деценије у њој су владали слога и узајамна подршка свих националности. Државноправно јединство омогућавало је и подстицало прожимање и узајамно богаћење више цивилизација и више култура на њеном тлу, које је баштинила. Истовремено, обезбјеђивала је очување историјске самосталности сваке од њих. Мултикултурализам обогатио је све у њој.

Експлоатација људи знатно је смањена за вријеме њеног живота.

Седмо. Тада створена Југославија разбијена је почетком деведесетих година. *Та чињеница нема снагу и домаћих доказа ваљано да негира историјску оправданост и вриједност њеног успановљења и њене демократске концепције утврђене приликом њеног успановљења. Објективни фактори и нијесу разлог њеног разбијања. Принципи на којима је она заснована иакође нијесу разлог њеног разбијања. Нијесу разлог за то ни њена својства, иада оквирно утврђена. Њено разбијање резултат је наглог продора, наглог преовладања, политичких, културних и других друштвених струјања и њиховог разорног дјеловања супротног цивилизацијским тековима и интересима сваког народа и сваке националности на територији 1943. године успановљене Демократске Федеративне Југославије.*

Чињенице систематизоване у најријед формулисаних седам тачака, а има их још више њима комилементарних, и укључују теоријска знања о правилима стварања држава – Томас Хобс је још рије више од два вијека написао да стварање државе „почива на одређеним правилима, као што почињају аријететика и теорија, а не на увјезавању као што је случај са џенисом“ – доказују да је Демократска Федеративна Југославија, са сва три њена кључна одређења – Југославија, федерација, демократска држава – историјски прогресивна, цивилизацијска творевина. То је и када се процјењује са филозофско-политичким мјерилима, са уставно-филозофским мјерилима, са уставности ондашњих уставно-ситуационих обавеза и сврховитости, са уставности историјских интереса сваког њеног конституента.

То она јесте и поред свих сила које су и тада и касније дјеловале против ње. У њој самој и изван ње. И поред тога што су је у њеним каснијим еволутивним фазама развоја испуњавали идеолошка искључивост, једнопартијска владавина, спутавање индивидуализма, недовољна снага да спречи девијације у њеној еволуцији, да у свим околностима обезбједи дјелотворан правац њене еволуције. И упркос свих других мрља које је имала и носила у себи у појединим фазама свог еволутивног постојања.

Мјерено цивилизацијским вриједностима у свјетским размјерама, иакође се добија исти резултат. Стварање Демократске Федеративне Југославије 1943. једно је од највреднијих државноправних остварења у 20. вијеку у овом дијелу свијета. Антиципација је принципа стварања држава

са којима свијет улази у 21. вијек. У вијек који ће њеки људски људе доказе о њојме каква је историјска вриједносћ разбијена (није примјеран њојам „расјала се“) разбијањем федеративне Југославије створене 1943. године.

Нико од оних који су на овом и другим научним скуповима негирани историјску оправданост и вриједност установљења Демократске Федеративне Југославије 1943. године, није изнио ниједну једину чињеницу која би довела у питање постојање напријед идентификованих комплексних чињеница, систематизованих у седам тачака. Није изнио ниједну чињеницу из времена стварања Демократске Федеративне Југославије која би доказала тврдње да је њеним стварањем створена „авнојевска гробница“ за националне културе и да је њено стварање „параван иза кога су стајали и бујали непринципијелни и непоштени циљеви“, „да је она држава српске потчињености“. Тврдње да у одлучивању о њеном стварању нијесу учествовали представници српског народа негирају подаци из верификационог записника и списка вијећника Другог засиједања АВНОЈ-а. Њихова садржина казује да су међу вијећницима били релативно најбројнији Срби. Није изнијета ниједна конкретна чињеница из времена стварања авнојевске Југославије, која би открила и увјерљиво казала да су невјеродостојне комплексне чињенице казане у седам најпријед систематизовано исказаних тачака. Пошто нијесу исказане чињенице, нема шта ни да се анализира.

За тврдње без чињеница исправно је и може се казати оно што је у науци неспорно; *недоказане тврдње нијесу за усвајање. Недоказаним тврдњама не могу се обезвједити чињенице и чињенично заснована знања и становишћа.*

Садржина контекста у којима су исказане цитиране тврдње, међутим, открива да оне и нијесу резултат научној истраживања и истраживања, него резултат размисљања и дјеловања циљно усмјерених да се допринеси остваривању политичких програмских циљева на чијој су линији ње тврдње. То што су их исказале личности са научним звањима и на научним скуповима, само за себе, без чињеница, без чињеничног сучељавања са историјском ситуацијом у вријеме стварања ДФЈ, не може цитираним тврдњама дати научну тежину.

Ни они који су изван трибина научних скупова тврдили „да Југославија коју је компоновала Комунистичка партија, није држава у којој је српски народ остварио свој национални интерес“ („Политика“; 20. јануар 1991), који њено стварање сврставају у процесе којима је дат квалификатив „разисторија“, да је Југославија „авнојевска гробница из које нема васкрса“ (НИН, 12. март 1993), да је „авнојевска Југославија страшна гробница српског народа“, да је сада „свима јасно да је та авнојевска творевина била ’тројански коњ’ за продор Ватикана, Њемачке и Аустрије на Југ и Исток, и Цихада на Север и Запад“ („Свештеник“ 1–2, 1993), такође нијесу изнијели ни једну једину чињеницу којом би доказали своје тврдње. Из самих тих текстова произлази да су тврдње засноване на општим усмјерењима, можда и личним вјеровањима, њи-

хових аутора. А то није довољно да обезвриједи корпус чињеница које говоре потпуно супротно од тих тврдњи.

Нема никаквих ни назнака, ни увјерљивијих индиција, да би могле постојати чињенице које би могле обезвриједити напријед исказане чињенице, систематизоване у седам тачака. Ако их неко искаже, спреман сам да их и људски и научнички одговорно анализирам.

Начин и дикција са којима су исказане цитиране тврдње не искључују да ће опоненти ово моје казивање дочекати са квалификативима догматизма. Ја, међутим, поштујем само суд чињеница. И умјесто конфронтације судова, *позивам на разложни дијалог о чињеницама. О њој: њосије ли или не њосије најријед изложене чињенице и имају ли или не вриједности за научно закључивање! Ако оне њосије и ако као чињенице имају вриједности за научно закључивање, њакав закључак им је иманентан.* Резултат тог дијалога казаће ко је привржен чињеницама а ко није; ко доследно научнички одбија да моделира становишта и оцјене према неким политичким циљевима, а са чињеницама поступа као грнчар са глином када прави грнчарију.

На крају казујем и слиједеће:

У протекле три-четири године учињено је велико зло на територији авнојске Југославије. Зло којим је створена непријатељска мржња између већине припадника народа на тој територији. Мржња дубока и интензивна. Упркос тога, законитост живљења међусобно повезаних и животно испреплетаних дјелова свијета, присила реалног живота и социјалних фактора живљења, разум, мотивишу и присиљавају све народе на просторима авнојске Југославије да опет траже државноправне услове и облике за окончање међусобних ратних сукоба, за успостављање складног међусобног односа. То је њихова историјска потреба. Може се политички мислити и другачије, али је то животна историјска потреба народа на овим просторима.

У садашњим условима, за то њихово повезивање не може им бити оријентир федеративни централизам, идејни и државни, који је карактерисао авнојску Југославију. Нити њени једнопартизан и спутавање индивидуализма у дјеловању и стварању. Али, не могу им бити оријентирни међусобна нетрпељивост и сукоби. Јер, те оријентације недјелотворне су и у судару са историјским интересима и животним потребама свих. Цивилизацијски су поразне. Нема другог цивилизацијског пута, осим пута авнојевом трасом. Пута добровољног демократског повезивања на територији авнојске Југославије, државноправно знатно лабавијег од оног оствареног 1943. и 1974. године. У форми економске уније или њој сличне творевине. Иако је разбијена, авнојевска Југославија је, дакле, и за будућност вриједна, као историјско искуство.

MIJAT ŠUKOVIĆ

THE AVNOJ YUGOSLAVIA

Summary

This work defends the view that the founding of the Democratic Federal Yugoslavia, in the night between 29 and 30 November, 1943, on the Second Congress of AVNOJ (National Antifascist Liberation Council of Yugoslavia), then representative of the Yugoslav people, was one of the greatest achievements of this people's struggle for national liberation. Facts classified in seven groups are listed to prove that there are no grounds for the claims that the Yugoslavia created then was »the grave of ethnic cultures«, that it was »a country dominated by Serbia«, that its creation was only »a facade behind which unprincipled and dishonest goals thrived«.

